

MINÓSZ GYŰRŰJE - MIRŐL REGÉL? ÉRTELMEZÉS LEHETŐSÉGE...

Dr. Pásztor József

(Társszerző, szerkesztő (képek): dr. Móczár István

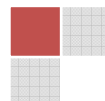
(1.) A rejtélyes ábrázolást hordozó aranygyűrű a híres Knósszoszi Palotától délre, a Templom Sírdomb térségéből 1923/1924-ben vagy 1928-ban került elő, helyi földműves parcellájáról. A földműves fia legalábbis ezt állította, de lehetséges, hogy sírrablásból származik. A gyűrűt több neves kutató is megvizsgálta, így Sir Arthur Evans, Nikolaos Platon, Spiridon Marinatos. Több lenyomat és fénykép is készült róla. Hosszú ideig vitatták hitelességét, végül is Spiridon Marinatos véleménye kerekedett felül, aki közönséges hamisítványnak tekintette. Időközben a gyűrű

eltűnt. 2001-ben véletlenül találta meg Georgios Kazantzis, az eredeti tulajdonos unokája, aki a gyűrűért tekintélyes összeget kapott a görög államtól. Ugyanis a gyűrű hitelességét ekkor már senki se vonhatta kétségbe – mivel az eredeti fellelész utáni időkben több hasonló sírlelet került elő, hiteles környezetben. Elkészültét Kr. e. 1450–1400 közé helyezik, a késő minószi IB és II fázis közé (KÉM IB/II). (2.) 2002-ben ünnepélyes keretek között adta át prof. Evangelos Venizelos kulturális miniszter a Heraklíoni Régészeti Múzeumnak, ahol jelentőségének megfelelő impozáns körülmények között állították ki. A pecsétgyűrű felületén – minden kutató véleménye szerint – vallási tárgyú, bonyolult ábrázolás látható, így mondanivalójának, értelmének vizsgálata mindenképpen indokolt. A „Minósz gyűrű” elnevezésnek mitológiai oka van. Közismert, hogy amikor Thészeusz a Minótauroszt legyőzte és Athén felszabadítása céljából Krétára hajózott 7 ifjúval és 7 szüzzel, Minósz király számára be kellett bizonyítania isteni – Poszeidóntól való – származását. A király az ujjáról lehúzott mívés aranygyűrűt a tengerbe vetette. A feladat az volt, hogy Thészeusznak fel kellett onnan hoznia. Ő delfinek segítségével a néreiszek (tengeri nimfák) palotájába úszott, Thétisz, a néreisz, vagy maga Amphitrité tengeristennő akkor egyúttal neki ajándékozta azt a díszes koronát is, melyet később Ariadné, Minósz király leánya viselt. A régészek e történet alapján nevezték el a nevezetes és rendkívül fontos leletet.

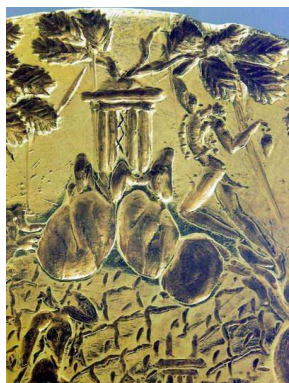

Általános leírás:

(3.) A kép 3,55 cm x 2,45 cm-es ellipszoid felületen látható. Rajta égbolt, emberek, fák, épületek, sziklák, tenger és különös hajóábrázolás. Az emberek növény- és rovarszerű benyomást keltenek, a stílus feltűnően egységes. E stílus több tekintetben hasonlít a babiloni mintákra, és felfogása egyben egyiptomi hagyományokat is követ. A jelenet azonban mégis jellegzetesen minószi, tele van mozgással, lendülettel, nem követi az egyiptomi letisztult, szigorú vonalvezetést és szabályos, kanonizált formavilágot. Az egyiptomiakhoz hasonlóan azonban nem ábrázolja a perspektívát, a különböző nagyságú alakzatok nem követik a természetes arányokat. Mivel e kultúra nem légüres térben alakult ki, ezért a környezet kulturális befolyása természetesen érvényesült. Ez azért is fontos, mert írásos saját forrás kultúrájukról, hiedelmeikről nem maradt fenn, így kénytelenek vagyunk a régészeti leletek, rajzok, freskók értelmezésénél a levantei, és egyiptomi, valamint a későbbi görög hagyományokat tanulni.

megszólítani, feltételezni a megfelelő párhuzamok érvényességét. Vagyis fel kell tételeznünk, pl. a vallási szinkretizmust is.

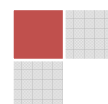
(4) A felület közepén, lent, kitöltött Gauss-függvény alakú területen tenger ábrázolása, rajta hajó, benne nőalakkal. E görbét sziklaszerű képződmények – esetleg hullámokkal – határolják. Jobb- és baloldalt, valamint középen, a „tetején” együttvéve 3 x 3 hatalmas, legömbölyített sziklatömb. Jobboldalt kváderkövekből emelt, peremmel ellátott falazat képe. Ezen belül lépcsőszerűen szintén egy ilyen építmény, melyen nőalak ül, mögötte a falon „szent szarvak” – „Horns of Consecration” [A. Evans]. Baloldalt ugyanilyen építmény, de itt a nőalak nem ül, hanem az építmény előtt – látszólag meztelenül – táncol. A bal oldali építmény tetején, a szélén biztosan csak a „szent szarvak” jobb fele látszik. Ugyanitt háromágú fa hajladozik (5). Középen a három sziklán két egybeolvadt, lefelé és felfelé irányuló szarvakat is mutató, „szent szarvak” alakú sziklakomplexum, ezen belül jobbról-balról 2-2 oszlop (kolóna), rajtuk egymás fölött két architráv (főgerenda). Az áthidaló gerendákon piciny domb, mely háromágú fát hordoz (6). Az oszlopok között áttűnik a tenger rajzolata. Jobbról ugyanitt egy szökellő ágyékkendős férfialak, bal kezében fordított csepp alakú alakzat, jobb kezével a szélső faágat érinti. A légtérben jobboldalt apró nőalak, mely mintha ereszkedne, lebegne. Tőle lefelé jobbra keresztalak, közepén ponttal. Az egész gyűrűábrázoláson biztosan összesen 5 emberalak látható (7). A légtérben több – talán 7 – egyenes pálcika, vagy „sugár”, különböző hosszúsággal és vastagsággal. Ezek közül 4 középen helyezkedik el, a jobb szélső dárdszerű. Ugyanitt az alanti hajó kormányvezetőjének átellenében ennek égi mása látható, ugyanolyan dőlésszöggel. Az „égi” felületen karcolások, sérülések nyomai, ezért értékelése nem teljesen egyértelmű.

ereszkedne, lebegne. Tőle lefelé jobbra keresztalak, közepén ponttal. Az egész gyűrűábrázoláson biztosan összesen 5 emberalak látható (7). A légtérben több – talán 7 – egyenes pálcika, vagy „sugár”, különböző hosszúsággal és vastagsággal. Ezek közül 4 középen helyezkedik el, a jobb szélső dárdszerű. Ugyanitt az alanti hajó kormányvezetőjének átellenében ennek égi mása látható, ugyanolyan dőlésszöggel. Az „égi” felületen karcolások, sérülések nyomai, ezért értékelése nem teljesen egyértelmű.

Megbeszélés:

- (1) (8) A tenger a sűrű, csúcsára állított, közepükön vonással hullámot jelző rombusz-mozaikkal ábrázolódik, mely megfelel a távolról, a magasból megfigyelhető tengerfelszín, félig-meddig harmonikus hulláminterferencia képének. A felül határoló sziklák egyben talán felcsapódó hullámtarajt, a hullámtörés vonalát is jelezhetik. (9) Megtévesztő, hogy baloldalon ezen alakzatforma a bal oldali táncoló nőalak alatt hátán fekvő bábunak, meztelen embernek és e felett két egymás felé tekintő libának látszik. Minden bizonnyal „fantomképről” lehet szó, ámde az egyiptomi teremtéstörténetben a hátán fekvő ember Geb, a Földisten, és a liba nem más, mint a Nagy Gágogó. Amikor hangja felverte a csendet, elkezdődött a Teremtés.

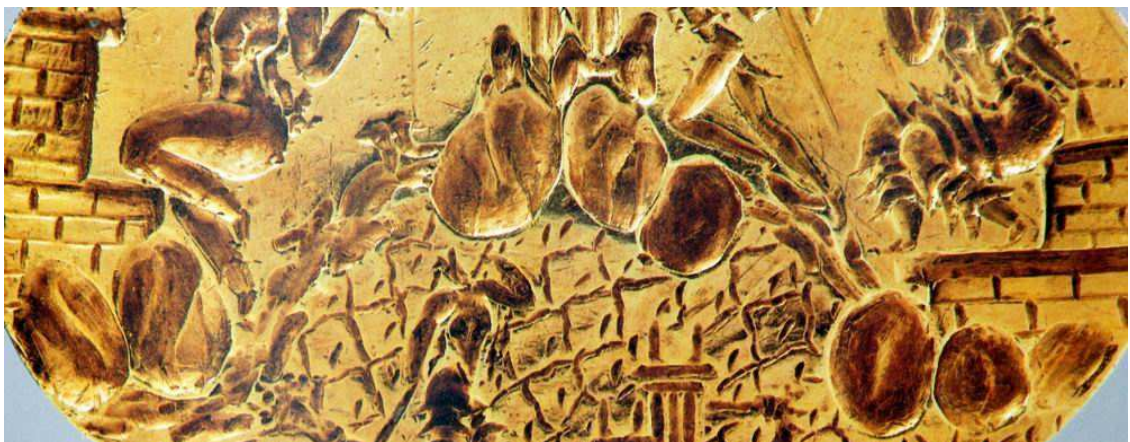

- (2) **(10)** Alul, középen, a már említett hajó. E hajó összetett: orra visszafelé tekintő fejű csikóhal (hyppocampus), mely Poszeidón szent állatának, a lónak a képére emlékeztet (l. Trójai faló történetét!), hátrafelé a teste részben talán fókává (Phoca vitulina), annak egyik hátsó úszólábává alakul. Homérosz is ismeri a fókákat, Phárosz szigeténél (Alexandria) Próteusszal, a változó alakú istenséggel kapcsolatosan említi, mint víztündér sarjakat (Odüsszeia, IV. 400–406 skk.).

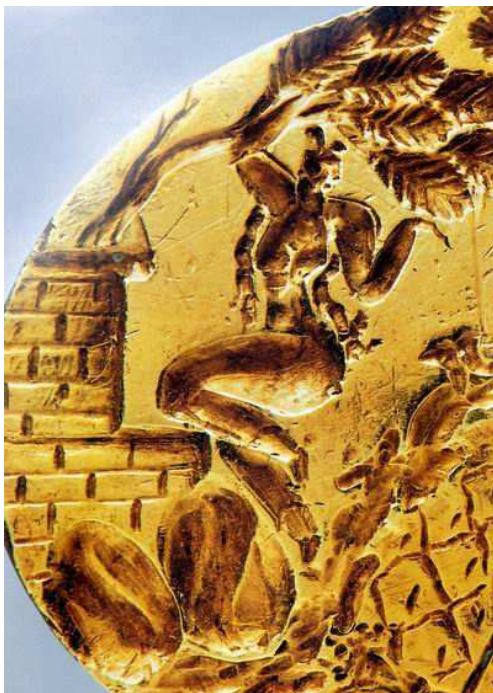

A hajóban kormányvezetővel mindkét kezében, fedetlen keblű, nadrágszoknyás, telt idomú hölgy (istennő). A nadrágszoknya fodrainak száma: $2 \times 3 = 6$. A hajó elülső részén, a hölgy előtt 4 oszlopon 1 architráv, melyhez 3 oszlopot felül bezáró két egymás feletti architráv csatlakozik. Mindkét építmény egybefüggő, tetejükön „szent (konszekrációs) szarvak”, tehát ezek szentélyek. Az egyiptomiaknál az égboltot fedő mennyezetet és az „alsó ég” mennyezetét keskeny téglalap alakú hieroglifák képezik, mindkét végükön lefelé, ill. felfelé mutató nyúlvánnyal. Így az első szentély felfogható úgy is, hogy az „alsó világban” létező, szabad szemmel éjjel látható 4 bolygó (Merkúr, Mars, Jupiter, Szaturnusz) talpazata, előtte pedig a „felső világban”, a napkelte körüli időpontban az éppen látható 3 égitest (Nap, Hold, Vénusz-esthajnalcsillag) tartóoszlopa. A hajó épp ebbe az irányba tart. **(11)** A „lófej” merően nézi az Istennőt, aki felfelé tekint, az égben lévő kis hasonmására és a jobb oldali talpazaton ülő Nagy Istennőre. A hajó mitikus, mert se vitorlája, se evezősoara nincsen – mint ahogy az egyébként a minószi hajókon szokás –, tehát Poszeidón alteregója maga szállítja az Istenséget.

- (3) **(12)** A tenger felszínén látható 3×3 sziklatömb közül baloldalon, a harmadik részben az előző által takart, így nem tekinthető egésznek. Jelentése együttvéve „kilencedik” lehet. Úgy tudjuk, hogy az ősi görögésnél a Nagy Év a 9. napévben zárult, amikor 99, vagy 100 holdhónap elteltével a nap- és a holdév szinkronba kerülhetett. Ugyanígy lehetett a minószi időkben is, melyet a Thészeusz-mondakör is igazol. E szerint Athén lakóinak büntetésképpen minden 9. évben 7 ifjút és 7 szüzet kellett küldeni Minószhoz, a Labirintusba, a bikafejű és embertestű Minótauroszt áldozatul. Ekkor újulhatott meg a Knósszoszban uralkodó király is, feleségül véve a főpapnőt (Ariadné). A 9 év jelentősége már Homérosznál is tetten érhető, ez az „enneórosz”, azaz ’kilencévenként’ (Odüsszeia, XIX., 178–179 skk.). A 7-es szám a 7 égitest férfi és női változata. Az előző pontban e kérdést már érintettük.

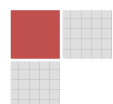

(4) **(13)** A fenti jobb oldali nőalak hasonló az előbb ismertetett Tenger Istennőjéhez, de legalább kétszer nagyobb. Éppúgy derekát verdeső hosszú fonott copfot visel, mint az összes többi ábrázolt emberalak – nők és férfiak egyaránt –, kivétel csupán a hátán fekvő „fantom”. A tengeren hajózó istennőtől annyiban eltér, hogy nadrágszoknyáján $2 \times (3 + 3) = 12$ fodrot visel. Ebből az Istennő Teljessége, a Magna Mater következhet, egyben ez az év 12 hónapját jelenti, ezért a „12 Hónap Úrnőjének” is nevezhetjük. A mögötte lévő „szent szarvak” a minószi szentélyek, szent körzetek általánosan elterjedt tartozékai, de itt ennek különös jelentősége lehet. Így az Úrnő úgy is nevezhető, mint a Labirintus Úrnője, Ariadné (lineáris B tábla: „daburinthojo potnia”= ’labirintus úrnője’). Tekintete előre, a túloldalt táncoló nőre irányul, mintegy „szemmel vigyázza”. A gyűrűn ábrázolt nőalakok ruházata legkorábban Kr. e. 1550-től jött divatba, ezért ez a „terminus post quem”, melynek időmeghatározó jelentősége megkerülhetetlen.

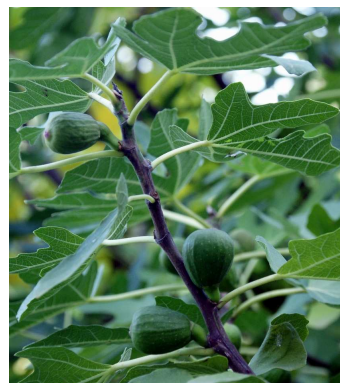
(5) **(14)** A bal oldali nőalak teljesen meztelennek látszik, de valójában átlátszó nadrágot visel, mely már akkor is létező rafinériával a Kósz sziget selyemlepkének (*Pachypasa otus*) gubójából nyert tüllből készülhetett. Az öltözék a bokánál, jól látható szegélyekkel igazolt. A hölgy biztosan nem istennő, így leginkább papnő lehet, aki termékenységi táncot lejt. Tekintete a túloldali istennő és a középen lévő férfialak felé irányul. A szent körzet (temenosz) fája még nem termő fa, egyik ága még levelet se hordoz, meddő. Az azonosítást a következő pontban fejtjük ki. A kultikus jelentőséget a „szent szarvak” jelenléte hangsúlyozza, ugyanúgy, mint a jobb oldali temenosznál.

(6) **(15)** A középen lévő ábrázolás igényli a leggondosabb megfontolást. Már a talpazata is a sziklák alakjából eredően „szent”. A 2-2 oszlop között áttűnő tenger a sziget voltát kívánja hangsúlyozni (bár ez a gyűrűn nem túl feltűnő, mintegy „titok”). A 4 oszlop, ha az egyiptomi világképet és Homérosz tudósítását egybevetjük, nem lehet más, mint az eget hordozó négy oszlop – a fő égtájaknak megfelelően. Homérosz szerint e szigeten lakozott Kalüpszó nimfa, Atlasz leánya: „hullámvert szigeten, hol a tenger köldöke fekszik./ Erdővel borított sziget, istennő a lakója,/ lánya a fondorlelkű Atlasznak, ki a tenger/ minden mélységét jól ismeri, tartja a roppant/ oszlopokat, mik a földet, eget szétartva merednek” (Odüsszeia, I. 50-54 skk.; Devecseri Gábor fordítása). A két architráv az „alsó és felső eget” (‘pet’ – egyiptomiul), annak boltozatát jelentheti, a felettük lévő dombocska az Ősvízből (Nun – egyipt.) kiemelkedő első földdarabot (‘ta’= föld, ország) jelképezi. Ebből nő ki a 3 ágú fügefafa, melynek középső ága levéltelen, a másik kettő éppúgy csak leveleket hordoz, mint a bal oldali fa. A rugaszkodó-szökellő férfialak – aki csupán ágyékkendőt visel – bal kezében lévő felfüggesztett, fordított és az igen nagynak ábrázolt fügetermést kívánja a legszélső jobb oldali ágra akasztani. A korabeli növényvilágot áttekintve juthatunk tulajdonképpen arra a következtetésre, hogy csupán csak fügefafa jöhet szóba. **(16)** A

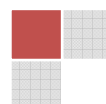

fügefafa 3 alakja ismeretes. Az első a *Ficus carica* Erinosyce, a vadfüge. Virágai: hím, női és ún. gubacsvirág. A második a kecskefüge – *Ficus carica* Caprificus –, melynek csaknem kizárólag porzós (hím) virága van. A harmadik a kultúrfüge – *Ficus carica* domestica. A két utóbbi fajta csak dugványokkal szaporítható – ma általában így is teszik –, a régmúltban más eljárás

lehetett a bevett, az, amit a következőkben írunk. A vadfüge és a kecskefüge rendes virágok mellett ún. gubacsvirágokat is növeszt. Ezek meddők, de női virágúak. A Caprificus gubacsvirágaiba a fügedarázs (*Blastophaga grossarum*) petéit belerakja, majd azok gubaccsá alakulnak. Kikelve szárnyatlan hímekké és szárnyas nőtényekké válnak. A hímek megtermékenyítik a nőtényeket, majd elpusztulnak. A nők kibújnak a gubacsból, majd a női virágokkal érintkezve a kultúrnövényt megtermékenyítik, azaz a fa termővé válik. E folyamatot már Hérodotosz is ismerte. Ma is szokás a Caprificus ágait vagy felfűzött virágzatait a kultúrnövényre akasztani, hogy a kibúvó darazsak a megtermékenyítést biztosan elvégezhessék. A gyűrűn e folyamat mágikus formában került ábrázolásra. Az azonosítás azért is lehetséges, mert más gyűrűkön és pecsételőkön terméstől roskadozó fák is láthatóak – az ilyen utóbbi ábrázolás tehát már nem a tavaszt mutatja, hanem az őszt. Más részről nem véletlen tehát, hogy az emberalakok a növények és rovarok formavilágához hasonlítanak – úgy foghatták fel egykoron, hogy a Természet egységes egész. Az sem véletlen, hogy az ékszerek és más ábrázolások egyik kedvenc témája a méh és a darázs. Hésziodosz 800 – 900 év múlva, Kr. e. 650 körül a hajózás kezdetét tavaszra teszi, amikor már látni lehet az első fügefaleveleket (Munkák és napok, 678 – 684 skk.). A tölgyet említi még, más fát nem (uo. 485 – 489 skk.). Az azonosítás ezért is bizonyosnak tűnik.

- (7) **(17)** Az Égi Hölgy repül vagy „lebeg”, erre vallanak a szárnyszerűen felcsapódó fonott, hosszú copfjai. A csillagalakként meghatározható, közepén pontot mutató alakzat, melyhez alulról egy ív is társul, a Hölgyet – nem véletlenül – Vénusz bolygóként határozza meg. Ő tehát Aphrodité, Aszterié, Asztarté-Aserót. Tekintete szinte irányítja a férfialakot. Fontos megjegyezni, hogy az Istennő nadrágszoknyája $3 + 3 = 6$ fodrot hordoz. Így a Tengeri és az Égi Úrnő együttesen adja ki a földön ülő Nagy Istennőt, aki tavasszal Ariadné, az isteni Egy eme „megnyilvánulása”. A jobb oldali Istennő mögött a már említett ív, előtte a kettő már vastagabb „sugár”. Közülük a második akár „lándzsa” is lehetne – ez lehet az ilyen alakzatok „lelke”, tengelye. A négyoszlopos építményt három vékonyabb „sugár” öleli, a „lándzsához” vagy a „dárdához” csatlakozva. Jelentése így együttesen nem egészen világos, de összesen mégis 4 fontos sugárszerű oszlopról árulkodik. A „meztelen” hölgnél esetleg még 1 „sugár” feltételezhető. Ha nem, akkor a „kormányvezetőt” is számításba lehet venni. **(18)** A gyűrű felszíne nem sérülésmentes, vagy az ötvös munkája nem tökéletes, mert az „égen” több különböző irányú karcolás és értelmezhetetlen pontok is láthatóak. Ha összesen 7 „sugár” a valós, akkor a Nap, Hold, Merkúr, Vénusz, Mars, Jupiter és Szaturnusz „nappali”, nem látható ábrázolásához tartoznak ugyanúgy, mint ahogy az

égi „kormányvezetőhöz” sem tartozik hajó. Miután összesen 5 emberalak látható az ellipszoid felületen, nem lehetetlen, hogy ez rejtett utalás arra, hogy 5 szinodikus Vénusz-év a nyolcadik napévben egyeztethető (a 9. napévtől új szinodikus Vénusz-ciklus kezdődik). Az akkori csillagászati megfigyelések nem lehettek olyan pontosak, mint manapság. Ráadásul a föld tengely körüli forgása is – nem teljesen szabályosan – fokozatosan lassul, így az év hossza is, napokban számítva „rövidül”, ezért nehéz pontos, több ezer évre visszamenő számításokat végezni.

Következtetések:

(19) Az ábrázoltakat úgy lehet csak értelmezni, hogy követjük a „hajó” útját, valamint az emberalakok tekintetét: «A Nagy Istennő (aki Tengeri, Földi, Égi Egy) az „alvilági”, éji útjáról a Tengeristen hátán a földre érkezik, ahol az égben Aszteriév-Aphroditév alakul. Irányítja az élet, növényzet és a királyság

megújulását, melyet a Szent Szigeten, a Világ Köldökén („Atlantisz szigetén”?) a Férfi végez mágikus szertartással. E szertartás része a „meztelen” papnó(k)

rituális tánca, akiket Ariadné képében a Nagy Anya, a Nagy Istennő felügyel. A világ körforgása minden évben 12 hónap alatt zajlik le, de minden kilencedik évben egy nagy ciklus végződik – amikor a Nap, Hold és a Vénusz járása egyeztethető. Az állandóságot biztosítják az Alsó és Felső Ég Oszlopai. Iránymutatást nyújt a 7 égitest, amióta a Koszmosz Világtojásból megszületett az első földdarabon az élet a földön».

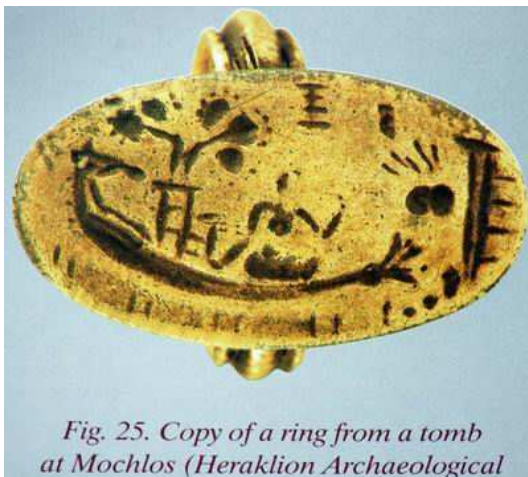
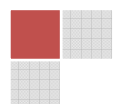
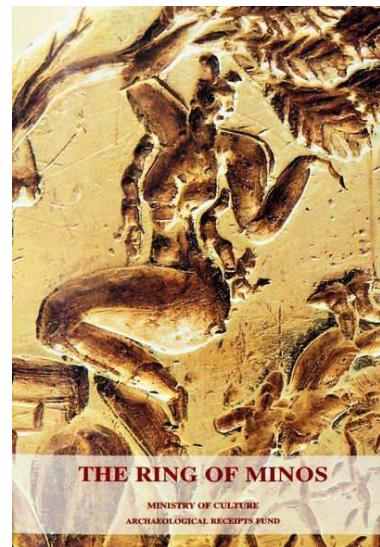

Fig. 25. Copy of a ring from a tomb at Mochlos (Heraklion Archaeological

(20) E gyűrű valóban különleges, de a minósziakról szerzett ismeretek fényében nem bizonyos, hogy királyi gyűrűről van szó, ugyanilyen – ha nem nagyobb – esélye van a királynői vagy főpapnői gyűrűnek. Mindenképpen magas állású személy ujját ékesíthette, vagy a nyakában hordhatta. Miután nyugodt, kiegyensúlyozott, boldog állapotokat tükröz – nyoma sincs bármiféle félelemkeltő motívumnak –, valószínűtlen, hogy Szantorini bronzkori kitörése és katasztrofális következményei után készült volna, ezért elkészültének feltehető dátuma Kr. e. 1500 körüli lehet. Természetesen ennél később is kerülhetett a földbe, a temetkezés időpontjában.

Kitekintés és konklúzió:

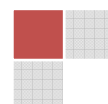
(21) A Haniában talált pecsételő (Kr. e. 1450 k.?) lenyomata minden felső emelet tetején „szent szarvakkal” ellátott templomkomplexumot mutat, előtte középen kicsiny szírtlen háromemeletes torony. A torony előtt ugyanaz a tengerábrázolás, amely „Minósz gyűrűn” látható. (22) A tornyon férfi, kezében valószínűleg függőlegesen földre tartott halászlándzsa, melyre nagy hal látszik kötélre felfüggesztve. Jobbról az égből piciny, alig kivehető, „lebegő” istennő. A férfi a később Poszeidónnak nevezett isten prehellén (görögök előtti) változata lehet, attribútuma a *Lineáris B* táblák szerint a mükénéi korban – Kr. e. 1400 körül – már „pa-szi-te-o-i” (’összes istenek’). Neve: „Po-sze-do-o”. A két név hasonlósága egy ősi prehellén „istenség” fogalmat

takarhat. (23) Az egész kép olyan, mint Théra szigetén, Akrotiri vulkáni hamu alá temetett romvárosában, a Nyugati Ház frízének vízgyűrűvel körbevett városképe, ha a környezetét lefedjük. Különbség viszont az, hogy ott a freskón a „szent szarvak” egyetlen házon sem láthatóak, sőt a fríz egészen (Hajófelvonulás) hiányzik e motívum – de a romvárosban más freskón előfordul. Az ábrázolás viszont életteli, nem olyan merev és szimmetrikus, mint a haniai. A szabadabb felfogás jobban hasonlít a „Minósz gyűrűre”. Ezért a haniai lelet lehet – közülük – a legkésőbbi, de az általános művészeti és vallási hagyományokat követi. (24) A „Mokhloszi gyűrű” (Kr. e. 1500–1450) szinte ugyanolyan hajót ábrázol, mint a „Minósz gyűrű”, de az orr területén csak egy-egy architráv van, ami csupán az „alvilágra” vonatkozhat. Ezt megerősíti, hogy a hajó éppen elhagyja a jobb oldali építményt, melyről valószínűleg két hatalmas termés pottyán a tengerbe. Beköszöntött az ős, a hajó orra is éppen a távozást érzékeltetve a tenger messzesége felé fordult, az Istennő ülve búcsút int a partnak. A hajó magasabb szentélyén kétágú fa, ágain 5 hatalmas terméssel, vagy legalábbis zsúfolásig megtöltött ágakkal. Míg tehát a „Minósz gyűrű” a tavaszt, addig a „Mokhloszi gyűrű” az őszt tárja elénk. Az első a tavaszi, a második az őszi napéjegyenlőség „pillanatának” megörökítője. Érdekes, hogy az utóbbi

gyűrűn a foka mindkét úszólába megfigyelhető! Tehát az előzőekben sem tévedtünk.

(25 lásd: 15. oldal) Egy másik krétai eredetű, de Mükénében talált aranygyűrűn az ereje teljében lévő Nap sugározza be a teret, ahol jobbról két papnő sáfránnyal, liliommal áldoz a terméssel zsúfolt fa

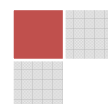
tövében ülő főpapnőnek, akinek a kezében 3 mákgubó van. Előtte és a fa mögött kis női „kobold” imádja. Az ég felső jobb sarkában „lebegő”, 8-as alakú pajzsot hordozó kis „Ikarusz”, a Nap mellett a Hold az első negyedben, alattuk a Tejút, majd középen labrusz, 2 x 2 félhold alakú pengével. (Az egész ábrázoláson a számszerűségek és egyéb alakzatok még értelmezendők lennének.) Mi más ez az ábrázolás, ha nem Szent Iván napja, a hölgyek az éjszakai varázslatra – „álomra” – készülnek a nyári napfordulókör? Ismét egyfajta „minósz naptár” bukkant elő. **(26)** A „Minósz gyűrűhöz” több tekintetben rokon a Phourni-tholoszban talált gyűrű (Kr. e. 1600–1500) ábrázolása. Itt csupán egy hajó bordázata látszik középen, a tenger nem. A jobb oldali szentély (temenosz) háromtornyú, a legmagasabb középsőn fa, legalább öt ággal, rajta ugyancsak zsúfolásig megtöltött öt ágacska (levél?, termés?). Az istennő ruházata az előzőektől eltér, szoknyaszerű, három igen széles „fodorral”, melyek „V” alakot képeznek. Előtte egy férfi térdel, mögötte a „Minósz gyűrű” szökellő férfialakjának majdnem pontos, szó szerinti tükörképszerű mása. Az Istennő előtt még egy piciny szárnyas rovar. A többi motívum is ismert máshonnan, de a téma szempontjából érdektelennek tűnik. E gyűrű szintén az aranyló nyarat (a végét) kívánja megörökíteni.

(27) Utóbbi – terméstől roskadozó fákat mutató – gyűrűk annyiban eltérhetnek a „Minósz gyűrűjétől”, hogy a termések akár gránátalmák (*Punica granatum*) is lehetnek. A gránátalma Héra, Démétér és az alvilágban lévő Perszephoné, Koré szent növénye. Héra az ábrázolásokon az almát a kezében tartja. A halált és a feltámadást egyaránt jelképezi. A gyümölcs és levének piros színe tabunak számított, mert a vérre hasonlított,

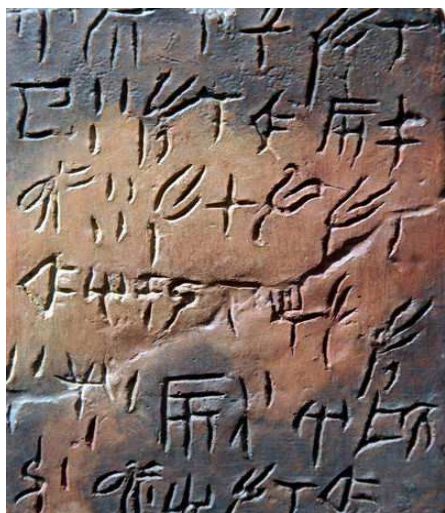
de egyben a szexualitást is jelképezte. Pauszaniász (Kr. u 160 – 174) azt írja, hogy a gránátalmáról nem beszélhet, mert ennek története a titkos mondák közé tartozik. A mitológia azért ad némi útbaigazítást. Hádész, az alvilág ura csak úgy bocsátotta a földre Korét – Perszephonét, hogyha gránátalmát eszik, s ezzel megfogadja visszatértét. Amikor Démétérnél tartózkodott, a föld dúsan termett. De Perszephonének meg kellett fogadnia, hogy az év egyharmadát uránál, Hádesznél, kétharmadát anyjánál Démétérnél és az ég lakóknál tölti (Homéroszi Himnusz, II.: Démétérhez, 810 – 824 skk.; Ovidius, Átváltozások: Ceres és Prosperina, 530 – 538 skk.). Lényeg az, hogy a többszörös istennő hármasság valójában egy és azonos Istennő, a természet ciklusa: születés, felnövés és halál; a növényzet sarjadzása – aratás, szántás, vetés – tél örök körforgása (3 évszak Kréta térségében). De egyben ég, föld és a tenger (Hádész alvilága). Az ókori ember felfedezte a gránátalma gyógyító hatását is, erről receptek tanúskodnak.

Nem sokban tér el a helyzet a mitikus „aranyalmával” kapcsolatban. Kizárásos alapon, a Krétán is ősidők óta termő birsalma (*Cydonia oblonga*) jöhet szóba. Felhasználása étkezési célokra sokrétű, de olykor a mítoszban az élet és halál függ tőle. A mítográfusok Héra aranyalmáját messze nyugatra, az Atlasz hegység lábánál lévő Heszperidák kertjébe „vitték” megőrzésre (Atlaszt is „száműzve”, kezdetben, mint az Ég csillagát (Vénusz). Ovidius – talán valamivel helyesebb geográfiai és asztronómiai érzékkel – Aphroditének Ciprus szigetén található kertjében említi (Átváltozások, X: Atalanta, 645 – 651 skk.). Furcsa Atlasz és Atalanta nevének egybecsengése (Platón „Atlantiszt” azonban sem ő, sem más nem említi.) Az „aranyalma” lehetett Érisz „legszebb” felírral ellátott almája is, melyet Párizs Aphroditénak adott s végeredményben innen indul el a „Trójai háború”. Visszatérve a füge... Démétér a szíves vendéglátást fügefával hálálta meg Phütalosznak s megtanította a nevelésére, ez volt az első fügefafa Attikában (R. Graves, Görög mítoszok, 24. m.). Már Homérosz is tudja, hogy a füge fehér teje gyógyítja a sebet (Íliász, V. 902 – 904 skk.). Kirké viszont figyelmezteti Odüsszeuszt, hogy „Látsz ott egy másik, nem olyan nagy szirtet, Odüsszeusz./ Nem

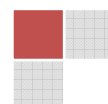
nagy a távolság köztük, nyilad is beröplőné./ Rajta magas fügefát láthatsz, sűrűlombút; alatta/ szívja magába a szörnyű Kharübdisz az éjszínű tengert./ Háromszor kiereszti naponta, de újra beszívja/ rémesen; arra, mikor szürcsöl, te nehogy közeledjél!” (Od. XII. 101 – 106 skk.). Egyszóval a füge veszedelmes is lehet, akárcsak a tenger, ha az ember nem megfelelő időben rugaszkodik neki... A ritmus (ciklus) itt is „3”. A leírt kép hasonlít a gyűrűk egyik-másikához.

(28) Összegzésül: végső soron nem lehet kizárni, hogy a „Minós gyűrű” a különböző tudományágak által vitatott időpontú katasztrófa előtti (Kr. e. 1600 – 1470) Szantorinit ábrázolja, mint a kultusz központját. A Kr. e. 1400 körül keletkezett, Knósszoszban fellelt lineáris B táblákon szótagírással többször előfordul a vélhetőleg „Thérai Istennő”-nek, vagy „Thérai Egy”-nek értelmezhető kifejezés. A központi szigetet félkörívben vette körül egy holdsarló alakú nagy sziget (a mai Théra, Thérászia, Aszproniszi együtvéve), városaival, szentélyeivel. Magán a gyűrűn is elkülöníthető egy holdsarló: a szent rész: a hajó, a jobb oldali temenosz és az ég jobb fele, a középső sziget „megtermékenyítési jelenetével” együtt. Ez viszont nem lehet más, mint egy fordított C alakú ív, kifli alak, azaz az újhoid ideje, az első negyed napjai. Ebből újabb lehetőség adódik: az Istennő minden nőiséget egybefoglal, Ő a Hold (Szeléné, Szin, Istár, Aszterió stb., beleértve Korét, Aphroditét, Perszephonét, Hekatét). Ő az Örök Körforgás, a Ciklusok Úrnője. Amennyiben érvelésünk helytálló, elesik az olyan feltételezés, hogy a gyűrű nem más, mint csak pecsétgyűrű. Valószínű méltóságjelölőnek és egyben „varázsgyűrűnek” tekinteni. Ha azonban Thérára gondolunk, más kép is kibontható: a két temenosz a „sarló” két csúcsa, középen a „sziget”, mögötte – bár nem látható – zárul a „sarló”. Természetesen ettől eltérő – kevésbé kalandosnak tűnő – értelmezés is lehetséges. Nem lehetetlen, hogy majd minden minószi tengerparti város öböl környékén és fél karéjban beépítetten létesült. Előtte sziklaszirtre vagy szigetekcskére megfigyelő, egyben világítótornyot is emeltek praktikus okokból (hajózás megfigyelése, segítése, szököár észlelése, idegen hadihajó érkezésének előjelzése stb.). Hania esetében a Haniai Régészeti Múzeum igazgatója, Maria Andreadaki – Vlasiki ilyen megoldás felé hajlik (Athena Rewiew, Vol.3, No.3: Discoveries at Khania in Western Crete, An Interview with Maria Andreaki-Vlasiki; pp. 44–51).

(29) Sajnos, nagy a veszélye annak is, hogy a jelenlegi tudásunkat vetítsük át a múltba, viszont nincs módunk arra, hogy – egyelőre – magukat a múlt hús-vér embereit megszólíthassuk. Talán a *lineáris A* táblák szótagírásának megnyugtató megfejtése közelebb visz a realitások megértéséhez. Egy geológus–régész–történész–kronológus konszenzus is sok mindent eldönthet (SCIEM2000 project). Egyszer talán komolyan tudatosul bennünk, hogy a minósziak, égeiek voltak a földrajzi és kulturális értelemben vett Európa első és egyben meghatározó jelentőségű civilizációjának megalkotói. Későbbi sorsunk a jövőre nézve is figyelmeztető jel lehet. Ugyan „délkeletre jött a fény”, de a minószi prizmán keresztül jutott el az „öreg kontinensünkre”...

Egy kultúra nem szokott nyomtalanul eltűnni, mozaikok visszamaradhatnak. Csak egy kiragadott példa: ilyen a krétai–

minószi típusú szfinx, vagy griff, mely oroslán, vagy más nagy macskafajta és ragadozó madár keveréke, mintegy a Minótauros (bikaember) „nővére”. A története az alábbiakban vázolható fel:

Először volt, pl. a zöld jászpis pecsételők a középső minószi kor II. periódusában (Kr. e. 1900 – 1700), melynek nem volt szárnya, arca még emberi, oldalsó hajfürtökkel, így tagadhatatlan az egyiptomi hatás. A pecsételő henger azonban Egyiptomban nem volt használatos, ezért maga az eszköz mezopotámiai, vagy kisázsiai eredetre utalna. **(30)** A megoldás: Kréta szigete és kultúrköre magába szívta, ötvözte a térség jelentős vívmányait. Később a knósszoszi palota tróntermében a trónszék két oldala mögött a falon két egymás felé tekintő szárnyatlan szfinx (griff): már madárfejjel, nyakukon 5

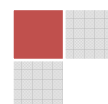

felkunkorodó bóbitával (az ötös számnak is lehet jelentősége, pl. az 5 éves Vénusz-ciklus szempontjából, a két szfinx-griff a világ teljességét, az idő egységét is jelentheti). Thérán, Akrotiriben, a Xeste3 épület freskójának istennőjét imádó griffnek már szárnya van, egyebekben azonos a knósszoszival. Egyiptomban, a Deltában, Tell el-Dab'a freskója szinte ugyanolyan, mint a thérai (a XVIII. Dinasztia kezdete, Kr. e. 1500 körül). Krétán a Kr. e. 15 – 14. századból szárnyas griff által vontatott egytengelyű harckocsi látható egy pecséthengeren (Asztrakousz, Knósszosz közelében). Itt már határozott mükénéi jellegek észlelhetők. Bár a leírtakkal szembeötlő párhuzamot mutatnak a Kr. e. 5 – 4. századi szkíta típusú griffek, még sincs alapja annak, hogy a minószi szfinx-griffel való közvetlen genetikai kapcsolatukat feltételezzük. Azon el lehet gondolkozni, nincs-e közös indoeurópai hagyomány? Vagy hasonló helyzetben pusztán hasonlóképpen gondolkoznak és alkotnak az emberek? Az izolacionalizmus és diffúzionizmus vitája már több mint egy évszázados, de teljesen nem zárult le. A párhuzamos leleteket újra és újra vizsgálni lehetséges és szükséges is. Az igazság valahol középen lehet: volt távolsági- és láncskereskedelem, voltak népmozgások, volt helyi sajátos fejlődés, változás.

Azon el lehet gondolkozni, nincs-e közös indoeurópai hagyomány? Vagy hasonló helyzetben pusztán hasonlóképpen gondolkoznak és alkotnak az emberek? Az izolacionalizmus és diffúzionizmus vitája már több mint egy évszázados, de teljesen nem zárult le. A párhuzamos leleteket újra és újra vizsgálni lehetséges és szükséges is. Az igazság valahol középen lehet: volt távolsági- és láncskereskedelem, voltak népmozgások, volt helyi sajátos fejlődés, változás.

Következett a „sötét-kor”, Mükéné is a legendák homályába veszett. Tagadhatatlanul nagy ez az

időintervallum, de Homérosz tudott „várni” legalább 400 évet, hogy a dicső múlt emlékei feledésbe ne kerülhessenek. Ezért hexameterekben megszületett az Iliász és Odüsszeia írásos változata. Hésziodosz is leírta Kr. e. 650 táján mindazt, ami a múlt hiedelemvilágából, isteneiről, istennőiről, magáról a Teremtésről, ötvöződve ugyan, de áthagyományozódott, s amit a csillagképekről, a nappalok hosszának jelentőségéről, a mezőgazdasági naptárról, a hajózási időszakokról tudni kell...

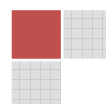
Függelék: a minószi asztronómiai és naptári ismeretek kérdése:

A leírtak megértéséhez feltétlenül szükséges szólni az egykori csillagászati ismeretek alapjairól és beszélni kell arról is: hogyan tájékozódott az ember a múlt időkben, hogy mikor indulhatott útra, mikor szánnthattott-vethetett, mikor arathatott... Az értelmezési kísérletben számos ilyen utalás van, de mégis szükséges ezt részletesebben, időben és térben rendszerezni, beleértve a lehetséges források ismertetését is.

Homérosz, Kr. e. 750 körül lényegében három évszakot ismer: tavasz (éar), nyár (térosz) – nyárutó (ópóré), tél (kheimón). Hésziodosz, Kr. e. 650 körül a Pleiász (magyar: „Fiastyúk”) csillagkép reggeli keltétől számítja a nyarat (ámétosz), reggeli nyugtától a telet (árotosz), az Arcturus (arab: „Medveörzö”) reggeli keltétől a tavaszt, és reggeli letűntétől az őszt – vagyis nála egyértelmű a négy évszak.

Homérosz Akhileusz pajzsát ötrétegűnek mondja (ismét előkerül az 5-ös szám!), majd így folytatja: „[Héphaisztosz] Ráremekelte a földet, rá az eget meg a tengert/ és a sosempihenő napot is meg a szép teleholdat./ S minden csillagot is, mely az ég peremét koszorúzza,/ Óriót s a Fiastyúkot, meg a Húaszokat mind,/ velük a Medvét is – más néven híva Szekér ez – / mint forog egyhelyben, míg Óriót lesi egyre,/ s egymaga nem fürdik csak meg soha Ókeanoszban:/ Két szép várost is remekelt ki a pajzson az isten, földi halandókét: egyben lakodalmat ültetk,/...Táncteret is remekelt Héphaisztosz, a nagynevű Sánta,/ éppenolyat, amilyent készített Daidalosz egykor/ szépfürtű Ariadnénak nagy Knósszosz ölében./Szép eladó lányok viruló ifjakkal a téren/ táncaikat járták körben, kezük egybefonódott;/...Meg-megperdültek, jól értve a táncot, a lábuk/ könnyen emelték, mint ha korongját, mely tenyerébe/ jól illik, fazekas próbálja ki, perdül-e vajjon;/ máskor meg sorokat képeztek, s szembe szökeltek./...Majd a nagy Ókeanosz bő áradatát remekelte/ legszélső peremére a szép és nagyszerű pajzsnak” (Íl. 478 – 608 skk., Devecseri Gábor fordítása).

Homérosz itt egy olyan világképet ábrázol, mely az ősz időpontját rögzíti csillagászati ismereteink szerint. Megelőlegezzük a már a „Megbeszélés”-nél említett „enneórosz”-szal együtt az 5 réteg legvalószínűbb magyarázatát: 8 tropikus év 2921,9375 nap, 99 szinodikus holdhónap 2923,5282 nap, vagyis 1,5907 nappal több. 100 holdhónap 2953,0588 nap. Így a nap-hold ciklusok egyeztetése a kilencedik (9.) napévben is lehetséges (ahogy azt Robert Graves is gondolta). 5 szinodikus Vénusz-év (5 x 583,92) viszont 2919,6 nap, ami 2,3375 nappal kevesebb 8 napévnél. Itt az egyeztetési pont a Vénusz és a Hold között. Az egykori megfigyelések nem lehettek olyan pontosak, mint manapság. Másrészt, mint a későbbiekben látjuk, még valószínűbb, hogy nem tropikus évben, hanem csillagévben számoltak, ami 365,2564 nap. Akkoriban problémát okozott a pontos hónap és évhossz meghatározás, ezért az egyiptomi „polgári” naptár pl. 360+5 napos évekkel számolt (10, egyenként 30 napos hónap és 5 pótnap). A papok viszont a Szóthisz (Szíriusz) napközeli évenkénti egyszeri keltét (un. „heliákus kelt”) figyelték, ami végeredményben sziderikus, azaz csillagévet eredményezett, megközelítőleg 365,25 napot. Ez valójában 365,2564 nap lenne, de Elephantinében megfigyelve majdnem pontosan 365,25 – mivel a Szíriusz „járása” szöveget zár be a látszólagos nappályával, az ekliptikával. A holdévek 354 naposak lehettek, váltakozó 29 és 30 napos hónapokkal. A tropikus napév azonban valójában 365,2422 nap, a holdév 354,3671 nap. Ezért a korai görögök, hogy a naptárak egyezését biztosítsák, rendszertelenül 13. hónapot iktattak a holdévhez. A későbbiekben ennek jelentősége lesz. A csillagok között vannak az égi sarok (jelen esetben Északi sark) körüliek, melyek azt körbejárják (cirkumpolárisak) s olyanok, melyek nem láthatóak mindig. Homérosz ezért írja a Nagymedvről, hogy nem „fürdik meg” soha az „Ókeanoszban”.

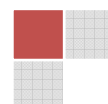
(31) A következő kérdés: mi lehetett a fiúk és lányok különös tánca Daidalosz táncterén? Talán lehet ismét csillagászati magyarázatot keresni. A szabad szemmel látható bolygók két csoportra oszthatók: a földpályán belüliekre (un. „belső” vagy „alsó” bolygók) és a földpályán kívüliekre (un. „külső” vagy „felső” bolygók). A külső bolygók mindig láthatóak, a belsők csak napkelte előtt, vagy napnyugta után. Ha a földről látható mozgásukat az állócsillagokhoz viszonyítjuk, Ny-K irányban („direkt”), majd később az évek folyamán Ny-K irányban („retrográd”) haladnak. A belső bolygók nem kerülhetnek szembeállításba („oppozíció”), a külsők, pedig alsó együttállásba („konjunkció”). Az évi látszólagos mozgás a parallaxis. Naponta keleten kelnek, nyugaton nyugszanak. A közeli égitestek a távolikhoz képest kis ellipszist írnak le, ebben a Föld tengelyforgása tükröződik. Öt szabad szemmel látható bolygó van: Merkúr, mely eléri a legragyogóbb állócsillag fényességét (belső bolygó); Vénusz, fényessége 4,5 szerese a Szíriuszénak (belső bolygó); Mars, 2,5 szeres Szíriusz fényesség (külső bolygó); Jupiter, 3 szoros Szíriusz fényerő (külső bolygó); végül a Szaturnusz, a Szíriusz fényességének felével (külső bolygó). Különböző tényezők miatt ezek közül a Merkúr, a Vénusz, a Mars a Holdhoz hasonlóan fázisokat is mutatnak, ezért a látszólagos mozgásuk alapján un. szinodikus keringési időt (évet) figyelhetünk meg. Természetesen a látható „bolygók” közé tartozik a Hold és a Nap is. Mivel Akhileusz pajzsa nagyjából az október körüli állapotot tükrözi, a szüret időpontját, ezért a tánc egy olyan rituális cselekmény része, mely azt jelzi, hogy „a föld az ég tükörképe”, tehát „illő az égitestek mozgását leutánozni”. Ezzel biztosítani lehet az élet és az egész világ folytonosságát... Ez a minőszi kor is, hiszen egyértelmű a hivatkozás Daidaloszra és utalás Minósra.

(32) Hésziodosz is sokszor emlegeti a 9-es számot és utal a Nagy Év fogalmára is (mely vagy 99, vagy 100 holdhónap, l. fentebb). Írja: „Zeusz Kronidésznek Périában szülte meg őket/ Mnemoszüné (‘emlékezet’), az Eleuthér lejtőjén ki királynő,/ s ők hoznak feledést a bajokra, nyugalmat a gondban./ Mert szerelemben töltött bölcs Zeusz véle kilenc éjt,/ távol a többi haláltalanoktól szent nyoszolyáján,/ és hogy az év elmúlt és évszakok új sora indult,/ fogytak a holdak s teljes lett nagy száma napoknak,/ Mnemoszüné megszülte kilenc egyforma leányát,/ kik csak az énekekkel gondolván a gondot elűzik,/ legmagasabb hófödte olümposzi csúcs közelében./ Ott járnak körtáncukat, ott van szép palotájuk,” (Istenek születése, 53 – 63 skk., fordította Trencsényi-Waldapfel Imre). Az ég csillagkoszorújából itt csak a Hajnalcillagot említi (uo. 381 sk.), ami a Vénusz kiemelt

fontosságára utal. Robert Graves valószínűleg helyesen látja, hogy a korai időkben a 7 „bolygóhoz” 7 titániszt és 7 titánt rendeltek, de ez Hésziodosz korára leegyszerűsödött összesen 13 titánra és titániszra, valamint a Nüx – a sötét éj – 13 szülöttére, közülük az utolsó Erisz – a viszály – akinek szülötteinek száma úgyszintén 13 (uo. 132 – 139, 211 – 232 skk.). A legmagasabb számú nap egy hóban: 30., a 27. nap legjobb a „hordonyításra” és a hajóépítésre (Munkák és napok, 765 – 820 skk.). A 27-es szám alighanem egy sziderikus holdhónap (azonos állócsillagtól, azonos csillagig eltelt idő), ami 27 nap, 7 óra, 43’ és 11,5’’ (27,3266 nap). Vagyis holdjárású évekkel számol, ahol időnként – legtöbb szerző szerint 3 évenként – 13. hónapot kell beiktatni ahhoz, hogy a holdév (354 nap, de pontosabban: 354,3671) a napévtől ne térjen el túlságosan. Ámde amikor az egyes fontos időszakokat határozza meg az éven belül, akkor mindig csillagállásokhoz (konstelláció) rendeli. Tehát volt egy polgári, a tevékenységet, munkát irányító csillagév (sziderikus, l. fent) és egy szertartási, azaz holdév. A Vénusznak, Aphrodité csillagának kitüntetett szerepe lehetett. A nála szereplő csillagképek, a Gergely naptár szerinti sorrendben:

01. Az Arkturosz megjelenése [február vége]: jön a tavasz és a fecskék (uo. 564 – 569 skk.), ekkor már hajóra lehet szállni, akkor, amikor a fügefán megjelennek az első kis levelek. A tenger még veszélyes (uo. 678 – 685 skk.).
02. A Pléiászok, Atlasz lányainak, a hét nővérnek a feltűnése [május közepe]: ez már az aratás ideje (uo. 383 – 386 skk.).

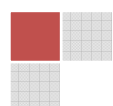
03. Napfordulta jön [június 21.]: aki ekkor szánt, nem számíthat nagy termésre (uo. 479 – 483 skk.). Napfordulta után még 50 napig tart a nyár. Ilyenkor érdemes hajóra szállni (uo. 664 – 669 skk.).
04. A Szíriusz, („Nagy Kutycsillag”) úszik az égre [július közepe]: hőség, jól esik a bűbloszi bor. Szelíd Zephürosz szele fúj (uo. 584 – 597).
05. A Szíriusz kevesebbet jár, a nap heve alábbhagy, a nap rövidebb, mint az éj (uo. 414 – 419 skk.).
06. Az Órión, („Kaszácsillag”) jövedele [ősz eleje]: cséplés ideje (uo. 597 – 599 skk.).
07. Szíriusz, Órión állnak az ég közepén és hajnalban az Arkturosz [október, november eleje]: szüret ideje (uo. 609 – 614 skk.).
08. Órión, Pleiászok, Hüászok („Esőcsillagok”) eltűnése [október vége, november]: szántás ideje (uo. 615 – 617 skk.). Ha darvak szállnak, szántani, vetni kell, mert jönnek a téli esők (uo. 448 – 451 skk.). Ha mégis késik az ember, figyelje a kakukkot, mert ha tölgyfalevél közül szólnak, harmadnapra itt az eső, mely kellően feltölti a barázdát (uo. 485 – 489 skk.). A hajózási időszak vége, jön a Nótosz szele, szörnyű viharai (uo. 674 – 677 skk.).
09. Az éjszaka már hosszú (uo. 559 – 563). Jön a legrövidebb nap, utána 60 nappal kezdődik a tavasz (uo. 564 – 565 skk.). A nap a sötétbőrűek földjén jár, havas a táj (uo. 526 – 540 skk.).
10. Lénaion hónapja [január 24 – február 22.]: gonosz napok, dér a földeken, csúf Boreász – az északi szél – tarol mindenütt (uo. 504 – 518 skk.). Nem szabad azonban bevárni a tavaszt a szőlőmetszéssel és nem kell a Pleiászok feltűntét [május] se várni, előtte meg kell a tökét nyitni. Ha a csiga a fára mászik, már késő (uo. 569 – 572).

Jól látható, hogy Hésziodosz a csillagászati megfigyeléseket az élőlények, és a növényzet viselkedésének évszakonkénti változásaival kombinálja, főleg mezőgazdasági naptárában. Sok megjegyzése a minószi korra is érvényes lehet, magyarázza a gyűrűk és egyéb tárgyak ábrázolásait.

(33) Rátérhetünk a knósszoszi palota tróntermének naptári-csillagászati szempontból történő leírására. 2001-ben Dr. Sandy McGillivray igazolta, hogy a négy enyhén délkelet felé tekintő ajtónak látszó struktúra valójában világítóajtó. A homlokzat mintegy 10 fokkal tér el dél fele az északi iránytól, ezért a tavaszi napéjegyenlőség idején napkeltekor a fény éppen a trónszéket szembe éri, ha az ajtót kinyitják. Így minden bizonnyal az azon ülő főpapnő, vagyis a Nagy Isteni Hitves (mint az egyiptomiaknál), Minósz felesége, „megifjodik, megtelik étellel” és alkalmassá válik az alattvalók felé közvetíteni az isten(ek) jóindulatát.

A trónterem struktúrája, ábrázolásai tűnnek tehát a legautentikusabbnak a minószi naptár megfejtésére – természetesen a tévedés lehetőségét kizárni nem lehet. A trónszék háttámlájának széle kétoldalt 4-4 hullámként van kiképezve, felül, közepén: egy látható. Ez összesen: 9! Itt talán éppen az „enneórosz”-szal

szembesülünk. A „4”- es szám négy évet, a későbbi olümpiai játékok periódusát (első az ókori szerzők egybehangzó állítása szerint Kr. e.776-ban volt), a „8” a vénuszciklus nyolc éves hosszát, a „9” a kilencedik éves hold-napegyeztetést mutathatja. Mindezt megerősítheti az ülőrész elülső oldalán az újhold és a Nap képe. Kétoldalt különös labrűsz ábrázolás: a pengék jobbról balra (azaz hátulról előre) haladva két újhold alakot (első negyed), középen a szár tetején kör alakú teleholdat, majd két fogyó holdat (utolsó negyed) mutatnak. Ez összesen két holdhónap. A két oldal együtt 4

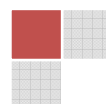
hónap, vagyis egyharmad holdév. Ebből le lehetne vonni azt a következtetést, hogy Homérosz nemcsak az időben járt közelebb a minóziakhoz, hanem abban is, hogy – ezek szerint – ők is 3 évszaktot tartottak számon (erre már előbb is utaltunk). A trónszék mögött, alul négy lekerekített csúcsú téglalap (mint a kartus Egyiptomban). Ebben kék alapon három sötét X. Ez összesen 12 ábra. Itt csak az a lehetőség marad, az hogy egy mezőgazdasági-polgári nap- vagy csillagnaptár 12 hónapját jelöli (mint Hésziodosznál). A trónszék mögött a már ismertetett két egymás felé tekintő szárnyatlan szfinx (vagy: griff), 5-5 felkunkorodó bóbítával, a nyakuknál körbe foglalt tűszírmű rozetta és közöttük és mögöttük összesen 14 papiuszín ábrázolása. Az értelmezés itt nehezebb, de lehetséges, hogy részben az „5” és többszöröseiről van szó, ami a 8 napévre eső 5 vénuszévet érzékeltetheti. A 14 vagy a titánniszokra és titánokra vonatkoztatható, vagy két hét intervallumra, de lehetnek egyszerű dekoratív elemek is. A trónteremben a rekonstrukció még nem csupán ezeket a griffeket ábrázolja – melyek egyeznek az előbbiekkal – hanem többet is. Ezért e tekintetben más magyarázatnak is komoly létjogosultsága van. Még érdemes utalni arra, hogy a trónterem jobb oldalánál rituális fürdőmedence van kiképezve, mely nem mutat gyakori használatra. Ezért talán a főpapnőt feltehetőleg évente egyszer „kenték fel” benne, a „megtisztulás” után, a napéjegenlőségek idején.

(34) Ha a knósszoszi palotában az egyéb ábrázolásokat is áttekintjük – a főbb számszerűségeket – gyakran találunk, kétszer-háromszor ismételt elemeket (természetesen: 1, 2, a prímszámok és többszöröseik). Mindegyik freskót külön kellene elemezni, de a legtöbb esetben csak erőltetett belemagyarázáshoz juthatunk. Félő, hogy a legtöbb magyarázat számmissztikába torkollik.

(35) Távoli helyről, Németországból 1999-ben fontos és érdekes lelet került elő fémdetektor használatával, illegálisan, kincsvadászok révén. A történet kalandokkal teli, éppúgy, mint a „Minósz gyűrű” esetében is történt. Ennek leírását mellőzzük. A lelet 2 kilogrammos, 32 cm. átmérőjű bronzkorong, melyre különböző ábrázolásokat erősítettek aranybevonat segítségével, de az idők folyamán változtattak is rajta. Sérülésektől, kisebb hiányoktól se mentes, de ez az ábrázolás pontos leírását nem befolyásolja. A fellelési hely 60 km-re Leipzig-tól nyugatra, Halle közelében (Szász-Anhalt), Nebránál, a Ziegelroda Erdősegnél-nél lévő Mittelberg (’központi hegy’), 252 m magasságban. A régészek a lelőhelyen talált egyéb tárgyakat a Kr. e. II. ezredbe datálták (Unetice kultúra kora), a kardokra rátapadt nyírfa kéregdarab C14 vizsgálata Kr. e. 1600 – 1560 közötti

időpontot igazolt. Ez a minózi kultúra fénykorával esik egybe. A korongon lévő ábrázolás rokonsága kétségtelen a Mükénében talált arany pecsétgyűrűvel és a Homérosz által leírt Akhileusz-pajzs képével. A korog közepén a Nap (egyesek szerint telehold) látható, jobbra újhold (első negyed), kétoldalt, a korong szélén 82°-os ív. A bal oldali ívnek csak gyenge nyoma maradt meg. A Nap és Hold alatt olyan ív, mely az egyiptomi „napbárára” emlékeztet, de helyzete szerint akár a „Minósz

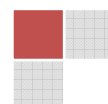
gyűrű” istennője által kormányzott „holdhajó” is lehetne. E hajó határolja be a korong helyes tájolását, mivel „lent” csak déli irány lehetséges. A felület többi részén szétszórva 32 db kis arany korongocska, melyek égitesteket is jelezhetnek, így a Nap feletti 7-es csoportosulás a Pleiászokkal azonosítható. A Nap és a Hold között É-D irányban feltételezhető: Vénusz, Mars és Merkúr. A többi azonosítása esetleges. Ha a korong felső szélé egy kis helyen nem csorbult volna ki, 40 lyukat tudnánk összeszámlálni. A lyukak közül 11-11 van a két szélső (keleti és nyugati) íven, felül 9, a „Napbárkán” talán 3 látható. Lehetséges a korongot fa- és bőrpajzs közepére szegecselt dísznek tartani, ezért e lyukak értelmezése feltételes.

Csillagászatilag megállapítható, hogy a korong idejében – az adott területen keletre és nyugatra nézve, pontosan megállapított északi irányt is kijelölve – jobb felől, az ív felső pontjában a nyári napforduló (június 21.) napkelte, az alsó pontjában a téli napforduló (december 21.) napkelte észlelhető. Ugyanígy, bal felől, fent a nyári napforduló napnyugta, lent a téli napforduló napnyugta látható. Felvetették, hogy háromévenkénti hold- és napév egyeztetését is jelölné, de miután a kétféle év között, kerekítve 32,6253 nap különbség van, ezért egy ilyen egyeztetés pontossága kétséges, de a „napbárkán” lévő 3 szegecs léte nem zárja ki. Amennyiben a korong szélén lévő lyukakat nem szegecselésnek tekintjük, további megállapítást tehetünk: 40 napév 14609,6876 nap, 25 szinodikus vénuszév pedig 14598 nap körüli, az eltérés közel 2 nap. Ez jó egyezésre vall. A 40-es szám Knosszoszban is előfordul. Hésziodosz még az idő „folyásával” is összekapcsolhatóan 25 „folyóistenről” és 41 „folyóistennőről” beszél, hozzáadva még három-háromezret (Istenek születése, 337 – 369 skk.). Előbbiek jól értelmezhetőek: 25 napév és 41 holdév (14529,0493 nap), bár a holdévnél közel 69 nappal kevesebb jön ki. A 6000-es számhoz hozzávehetjük Póntosz fiának, Néreusznak és Ókeánosz lányának, Dórisznak 50 leányát, „tengerszülettjét”, a néreiszeket (Istenek születése, 240 – 264 skk.), akkor a kettő aránya a 360° egyharmada, vagyis 120. Végül hozzátehetjük: Platón – ki tudja miért – amikor „Atlantisza” fővárosáról ír, az átmérőt összesen 127 sztadionban határozza meg (Kritiasz c. dialógus), így a kerülete 398,9823 sztadion. Minden bizonnyal 400-ra gondolhatott. A számok nála többször bizonyíthatóan tízszeresek, ezért lehet, hogy még bronzkori ismereteket is közvetít. Amennyiben a „Nebra korong” felső részén is lévő 9 lyukat tekintjük, az „enneórosz” juthat

eszünkbe. Ugyancsak Platónnál 5 és 6 éves esti királyi összejövételről és bikaáldozattal egybekötött törvénytájról esik szó (Kritiasz), ez csak „tisztá” holdévekkel magyarázható. Az 5 holdév 1770 nap helyett (354 napos holdév) valójában 1771,8353 nap (354,3671 napos holdév), a 6 holdév 2124 nap helyett 2126,2023 nap. Így az adott ciklusokban két-két napot kell hozzáadni a „szertartási holdévhez”, hogy azonos holdfázist kapjunk. A korongon, mindkét oldalsó íven 11-11 lyuk van, lehet, véletlenül? Még egy megfontolandó összefüggés: a

korongon a nagy „napon” kívül összesen 32 „napocska” van. 32 napév= 11687,7501nap; 33 holdév = 11694,1128 nap. Ez utóbbi valamivel több, mint 6 nap. Ez esetben a 33. holdévként csak maga az első negyedben lévő Hold jöhet számításba. A korong tehát első sorban napév irányultságú – a hold- és vénuszévet talán nem kihagyva – és döntően mezőgazdasági évekről szól. Az egykorú minősziak viszont, a Holdra és Vénuszra való tekintettel szertartási éveket is számoltak.

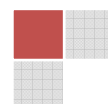
(36) Nagyon feltételelesen megemlíjtük még a malliai palota központi udvarának délnyugati sarkában lévő, loggia padlójába süllyesztett kerek kőlapot (un. „Kernosz”). Hasonló kőlapok széles körben elterjedtek Krétán, ugyanolyan bemélyedésekkel, csak kevésbé gondosan faragottak. Általában „áldozati asztalnak” írják le, amiben lehet is igazság. A kőlap közepén viszonylag nagyobb átmérőjű kerek mélyedés, a korong szélén 33 kisebb és sekélyebb kerek mélyedés és a 34. az előző 33-nál nagyobb. Csak pontos szinodikus holdhónapokban számolva jutunk eredményre, 34 hónap: 1004,04 nap. A szokásos 29,5 napos hónapot számolva az eredmény: 1003. Így a 34. hónapban 1 napot kell hozzáadni, hogy azonos fázisba kerüljünk. A további számítás azt mutatja, hogy $25 \times 34 = 850$ hónap múltán szükséges csupán még egy napos korrekció, azaz a 71. holdévben. E megoldást azonban nem tartjuk túlzottan praktikusnak, mivel a 71. holdév után – hosszabb távon – rendszeresen adott a lehetőség, hogy 1-1 nap többlet keletkezzen, melynek megoldása már komoly fejtorést okozhat. Egyszerűbb megoldás: a kisebb lyukak holdévek (33), és a 34. nem más, mint a 32. napév. Ez egyben

egy új ciklus kezdete. Természetesen akár évente is virág- vagy más áldozatot is bemutatthattak a mélyedésekben, emlékeztetőül. A középső üregben az eltelt ciklusok számát is jelölhették.

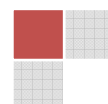
(37) A naptárkérdésnek elég széles irodalma van, anélkül, hogy konszenzus született volna. Van, aki azt kísérelte meg kimutatni, hogy a minószi kultúra ismerte és követte a Szaturnusz szinodikus évét, mely lévén majdnem pontosan 378 nap, ezért osztható 7-el (=54), ezzel volna magyarázható a semmilyen pontos csillagászati adattal alá nem

támasztható a „hét”, mint időegység fogalma. Érdekes viszont a téma szempontjából, hogy a Szaturnusz 29 év alatt 28 retrográd hurkot „végez” az állatövön, ez hozzájárulhatott a „labirintustánc” ill. „darutánc” kialakulásához is... Szinte a sötétben tapogatódzunk. Nem állítjuk, hogy a megoldást megközelítették volna. Ámde „tempora mutantur, et nos mutamur in illis (Borbonius)”, az idők változnak s velük változunk mi is!

Irodalom:

01. Bogdan Rutkowski: Kréta (Corvina, Bp., 1979)
02. Csillagászati kislexikon (Fiesta – Saxum Kft., Bp., 1998)
03. Dr. Móczár István: Európa Atlantisza (Európa Atlantisza Könyvkiadás, 2009)
04. G. M. Bongard – Levin, E. A. Grantovszkij: Szkíthiától Indiáig (Gondolat, Bp., 1981)
05. Hegyi Dolores: Görög vallástörténeti chrestomathia (Osiris, Bp., 2003)
06. Hésziodosz: Istenek születése – Munkák és napok (Európa Könyvkiadó, Bp., 2005)
07. Himmelsscheibe von Nebra: Das Gold stammt aus England, Focus Magazine 12 May 2010
08. Homérosz (Magyar Helikon, Bp., 1967)
09. Kákossy László – Varga Edith: Egy évezred a Nílus völgyében (Gondolat, Bp., 1970)
10. Kákossy László: Az ókori Egyiptom története és kultúrája (Osiris, Bp., 1998)
11. Kyoto Observer: „A Minoan Calendar: The Oldest Surviving System of Bronze Age Time by Richard Heath” Apr. 2, 2009 at 9:59 AM Post a comment
12. Larousse enciklopédia, Memo (Akadémiai Kiadó, Bp., 1995)
13. Meller, H. (January 2004). „Star search”. National Geographic : 76-8
14. Művészeti lexikon (Akadémiai Kiadó, Bp., 1966 – 1967.; II – III. kötet)
15. Naptártörténeti kislexikon (Fiesta – Saxum Kft., Bp., 1999)
16. Nicholas Postgate: Az első birodalmak (Helikon, Bp., 1985)
17. Nota Dimopoulou – Yorgos Rethemiotakis: The Ring of Minos and Gold Minoan Rings (Ministry of Culture Archaeological Receipts Fund, Athens; 2004)
18. NP James, „The ring of Minos” Cv/Visual Arts Research Volume 90 ISBN 1-904727-82-4 ISSN 1476-9980 (Copyright ©2005 Cv Publications, 10 Barley Mow Passage, London W4 4PH)
19. Ókori lexikon (Franklin – Társulat, Bp., 1902; szerkesztette: Pecz Vilmos dr.)
20. Paolo Santarcangeli: Labirintusok könyve (Gondolat, Bp., 1970)

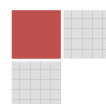
21. P.D. Gregoriades, Athens, Greece: „Eneoros Minos” and the Minoan Calendrical Abacus S.A. Paipetis (ed.) , Science and Technology in Homeric Epics, 319-324. © Springer Science+Business Media B.V.2008
22. Pernicka, E. and Wunderlich, C-H., „Naturwissenschaftliche Untersuchungen an den Funden von Nebra”. Archäologie in Sachsen-Anhalt 1/02: 24-29
23. Peter Warren: Az égei civilizációk (Helikon kiadó, 1989)
24. Platón válogatott művei (Európa Könyvkiadó, 1983)
25. Robert Graves: A görög mítoszok (Európa, Bp., 1970)
26. Robert Graves – Raphael Patai: Héber mítoszok (Gondolat, Bp., 1969)
27. Schlosser, W (2002). „Zur astronomischen Deutung der Himmelsschiebe von Nebra”. Archäologie in Sachsen-Anhalt 1/02: 21-30
28. Simon Coc és Mark Foster: Atlantisz (Rejtélyek és titkok) – (Gabo Kiadó, Budapest, 2009)
29. Sinclair Hood: A minószi Kréta (Gondolat, Bp., 1983)
30. Vojtech Zamorovský: A görög csoda (Madách, Bratislava; 1980)
31. Trencsényi – Waldapfel Imre: Mitológia (Gondolat, Bp., 1983)

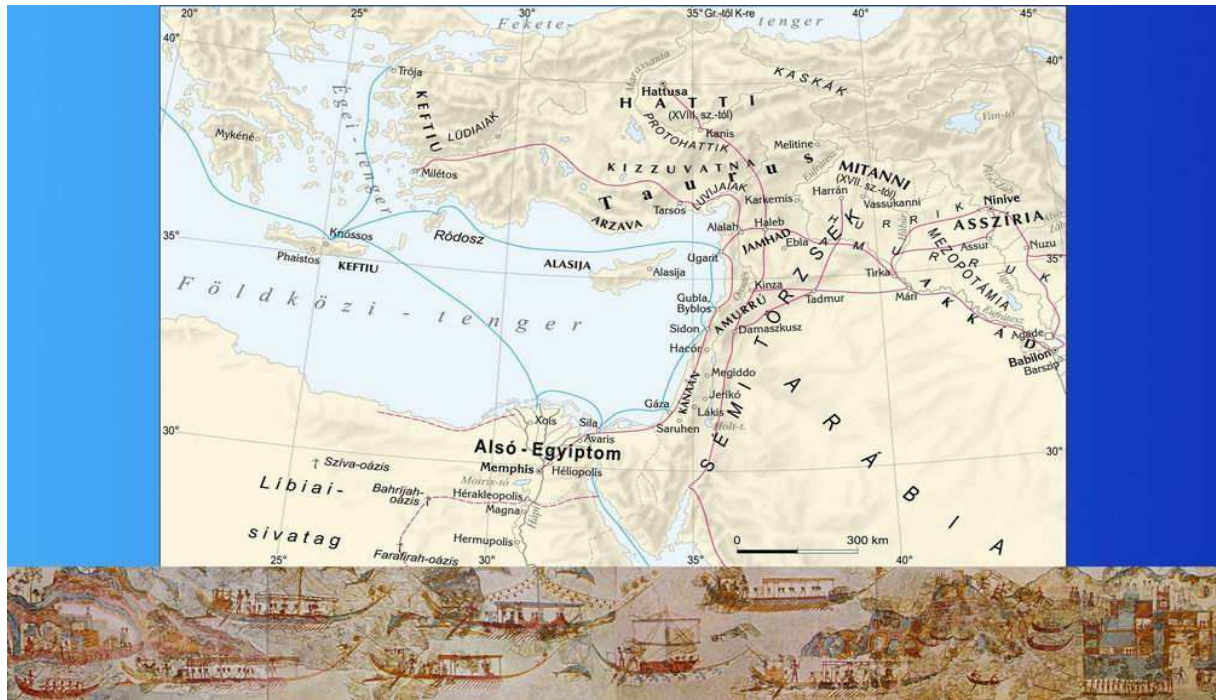
Kisszótár:

Architráv – az oszlopfők fedőlemezén nyugvó főgerenda.
Griff – vagy más néven *griffmadár* (Kerúb [is]) egy mitológiai állat, amelyet oroszlán testtel és sasszárnyakkal képzeltek el az ókorban. Neve a görög szóból ered, melynek jelentése csőr, kampós orr. Nemcsak szárnya, de hatalmas csőre és veszélyes karmokban végződő mellső lába a sasra emlékeztet. Ugyanakkor hátsó lába és izmos, bundás mellkasa, sőt sokszor még a feje is az oroszlánt idézi. Bár nem létező állatról van szó, ábrázolásaival a mai napig találkozhatunk.
Kanonizál – szentté avat, szentek jegyzékébe felvesz; mintaképül vett, a kánonon alapuló
Szinkretizmus – különféle vallási, filozófiai irányok felszínes összehasonlítása; az így kialakított rendszer.

Nimfa – a természet erőit megszemélyesítő, hosszú életű, örökké fiatal, de halandó istennő a görög-római mitológiában.

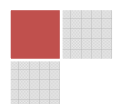
Szfinx – oroszlántestű, madár-, kos- vagy emberfejű lény, melynek eredete az Ókori Egyiptomra nyúlik vissza, ám megjelenik a görög mitológiában is, innen származik a neve is (görögül – fojtogató).

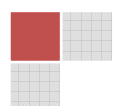

Képek jegyzéke:

1. Az Archanesz felé vezető út baloldalán knósszoszi palota egy részlete látszik, amelynek közelében előkerült a Minosz gyűrűje.
2. Heraklion Archaeological Museum vitrinjében az eredeti gyűrű látható
3. Nota Dimopoulou – Yorgos Rethemiotakis: „The Ring of Minos” című könyv 9. oldalán bemutatásra került az ovális aranygyűrű ábrázolása (3.55 x 2.45 cm).
4. A felület közepén, lent, kitöltött Gauss-függvény alakú területen tenger ábrázolása, rajta hajó, benne nőalakkal
5. Középen a három sziklán két egybeolvadt, lefelé és felfelé irányuló szarvakat is mutató, „szent szarvak” alakú sziklakomplexum, ezen belül jobbról-balról 2-2 oszlop (kolóna), rajtuk egymás fölött két architráv (főgerenda).
6. Az oszlopok között áttűnik a tenger rajzolata.
7. Az egész gyűrűábrázoláson biztosan összesen 5 emberalak látható. A légből több – talán 7 – egyenes pálcika, vagy „sugár”, különböző hosszúsággal és vastagsággal. Ezek közül 4 középen helyezkedik el, a jobb szélső dárdataszerű.
8. A tenger a sűrű, csúcsára állított, közepükön vonással hullámot jelző rombusz-mozaikkal ábrázolódik, mely megfelel a távolról, a magasból megfigyelhető tengerfelszín, félig-meddig harmonikus hulláminterferencia képének.
9. Megtévesztő, hogy baloldalon ezen alakzatforma a bal oldali táncoló nőalak alatt hátán fekvő bábunak, meztelen embernek és e felett két egymás felé tekintő libának látszik.

10. E hajó összetett: orra visszafelé tekintő fejű csikóhal (hyppocampus), mely Poszeidón szent állatának, a lónak a képére emlékeztet, hátrafelé a teste részben talán fókává (Phoca vitulina), annak egyik hátsó úszólábává alakul.
11. A „lófej” merően nézi az Istennőt, aki felfelé tekint, az égben lévő kis hasonmására és a jobb oldali talpazaton ülő Nagy Istennőre.
12. A tenger felszínén látható 3 x 3 sziklatömb közül baloldalon, a harmadik részben az előző által takart, így nem tekinthető egésznek. Jelentése együttvéve „kilencedik” lehet.
13. A fenti jobb oldali nőalak hasonló az előbb ismertetett Tenger Istennőjéhez, de legalább kétszer nagyobb.
14. A bal oldali nőalak teljesen meztelennek látszik, de valójában átlátszó nadrágot visel.
15. A középben lévő ábrázolás igényli a leggondosabb megfontolást. Már a talpazata is a sziklák alakjából eredően „szent”. A 2–2 oszlop között áttűnő tenger a sziget voltát kívánja hangsúlyozni (bár ez a gyűrűn nem túl feltűnő, mintegy „titok”).
16. Fügefa
17. Az Égi Hölgy repül vagy „lebeg”, erre vallanak a szárnyszerűen felcsapódó fonott, hosszú copfjai.
18. A „meztelen” hölgnél esetleg még 1 „sugár” feltételezhető. Ha nem, akkor a „kormányvezetőt” is számításba lehet venni.
19. Az ábrázoltakat úgy lehet csak értelmezni, hogy követjük a „hajó” útját, valamint az emberalakok tekintetét.
20. E gyűrű valóban különleges, de a minószokról szerzett ismeretek fényében nem bizonyos, hogy királyi gyűrűről van szó, ugyanilyen – ha nem nagyobb – esélye van a királynői vagy főpapnői gyűrűnek. A fotók ebből a könyvből származnak!
21. A Haniában talált pecsételő (Kr. e. 1450 k.?) lenyomata minden felső emelet tetején „szent szarvakkal” ellátott templomkomplexumot mutat, előtte középen kicsiny szírtén háromemeletes torony. A torony előtt ugyanaz a tengerábrázolás, amely „Minósz gyűrűn” látható.
22. A haniai pecsételő rajzán, a tornyon egy férfi, kezében valószínűleg függőlegesen földre tartott halászlándzsa, melyre nagy hal látszik kötélre felfüggesztve. Akrotiriben is előkerült a híres freskó, „Makrélás fiú” kezében felfűzött halakkal.
23. Az egész kép olyan, mint Théra szigetén, Akrotiri vulkáni hamu alá temetett romvárosában, a Nyugati Ház frízének vízgyűrűvel körbevett városképe, ha a környezetét lefedjük. Különbség viszont az, hogy ott a freskón a „szent szarvak” egyetlen házon sem láthatóak, sőt a fríz egészén (Hajófelvonulás) hiányzik e motívum – de a romvárosban más freskón előfordul.

24. A „Mokhloszi gyűrű” (Kr. e. 1500–1450) szinte ugyanolyan hajót ábrázol, mint a „Minósz gyűrű”, de az orr területén csak egy-egy architráv van, ami csupán az „alvilágra” vonatkozhat.
25. Egy másik krétai eredetű, de Mükénében talált aranygyűrűn az ereje teljében lévő Nap sugározza be a teret, ahol jobbról két papnő sáfránnyal, liliummal áldoz a terméssel zsúfolt fa tövében ülő főpapnőnek, akinek a kezében 3 mákgubó van. Előtte és a fa mögött kis női „kobold” imádja. Az ég felső jobb sarkában „lebegő”, 8-as alakú pajzsot hordozó kis „Ikarusz”, a Nap mellett a Hold az első negyedben, alattuk a Tejút, majd középen labrüs, 2 x 2 félhold alakú pengével.
26. A „Minósz gyűrűhöz” több tekintetben rokon a Phourni-tholoszban talált gyűrű (Kr. e. 1600–1500) ábrázolása.
27. A terméstől roskadozó fákat mutató gyűrűk annyiban eltérhetnek a „Minósz gyűrűjétől”, hogy a termések akár gránátalmák (*Punica granatum*) is lehetnek.
28. A „Minósz gyűrű” – nagy valószínűséggel – a különböző tudományágak által vitatott időpontú katasztrófa előtti (Kr. e. 1600 – 1470) Szantorinit ábrázolja, mint a kultusz központját.
29. Sajnos, nagy a veszélye annak is, hogy a jelenlegi tudásunkat vetítsük át a múltba, viszont nincs módunk arra, hogy – egyelőre – magukat a múlt hús-vér embereit megszólíthassuk. Talán a *lineáris A* táblák szótagírásának megnyugtató megfejtése közelebb visz a realitások megértéséhez.
30. Később a knósszoszi palota tróntermében a trónszék két oldala mögött a falon két egymás felé tekintő szárnyatlan szfinx (griff): már madárfejjel, nyakukon 5 felkunkorodó bóbitával (az ötös számnak is lehet jelentősége, pl. az 5 éves Vénusz-ciklus szempontjából, a két szfinx-griff a világ teljességét, az idő egységét is jelentheti).
31. Knósszoszi freskón nőket és férfiakat látni (Kréta, Festők háza, 2007, sz.).
32. A Minósz gyűrű oldalsó nézetben.
33. A knósszoszi palota tróntermében állt a királynő alabástromból készült széke. E trónon ülhetett a papkirálynő, akit két oldalról a minózi kor szent állatai, a griffek és növények freskói „öriztek”.
34. Evans szerint a másik trón a királyné megaronjában állhatott.
35. Ez korong Németországból, 1999-ben kincsvadászok révén került elő.
36. A malliai palota központi udvarának délnyugati sarkában lévő, loggia padlójába sülyesztett kerek kőlapot (Kernosz) „áldozati asztalnak” írják le.
37. A palota központi udvarától északra, egy átjáróban csodálhatjuk meg a híres „Támadó bika” freskót; a dühös bika betör az olajligetbe.
38. Égeikum, Kréta és Nílus-delta a bronzkorban

